

мінімальну заробітну плату, існування страхування з приводу безробіття, високий рівень заробітної плати. На їхню думку негативні тенденції у аспекті зайнятості населення є результатом приватизації, структурних перетворень і скорочення працівників державних підприємств.

Другий напрямок представлений дослідженнями соціологів. Вперше проблеми трудової мобільності системно досліджував П. Сорокін, він визначив особливості та передумови економічної, професійної мобільності населення, виявив флуктації показників приросту добробуту населення, інтелектуальної та фізичної праці, професійної стратифікації. Сьогодні проблеми ефективної зайнятості населення досліджуються в межах соціології праці. Науковці (Аітов Н. А., Вечкано Г. С, Лукашевич М. П., Заславска Т. І.) пов'язують дане явище із розвитком науково-технічного прогресу. Вони вважають, що запровадження інноваційних технологій у галузі народного господарства, зміна форм власності, тенденцій світового ринку спричинили сутнісну мобільність у аспекті зайнятості населення, формування ринку праці.

Третій напрямок досліджень присвячений виявленню психологічних аспектів безробіття та зайнятості населення. Так Б.Ф. Ломов зазначає, що при дослідженні діяльності людини провідну роль відіграє питання мотивації. Саме в мотивах і меті найбільш чітко проявляється системний характер психічного відображення реальної дійсності. Проблеми активації безробітних до пошуку роботи вивчали: В.М. Данюк, П.В. Журавльов, А.М. Колот, В.П. Нестерчук, В.М. Петюх, В.О. Покришук, Т.В. Перегудова, М.В. Семикіна та ін. Вони переважно визначали мотиви і стимули активності трудового потенціалу, визначали рекомендації щодо підвищення мотивації та пошуку роботи, започаткування власної справи.

ОСОБИСТІСНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВА ЯКІСТЬ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

ТЕСЛЮК І.

Copyright © 2013

Проблема розвитку і формування відповідальності як необхідної особистісної якості професійної діяльності на даний час є актуальною, а особливо професій типу “людина – людина”.

У концепції психологічної відповідальності К.К. Муздибаєва [1] відповідальність трактується як психологічна якість, що характеризує соціальну типовість особистості, котра формується у процесі її соціалізації. Даючи змістову характеристику поняттю “відповідальність”, він висвітлив головні ознаки, явища, яке описується цим поняттям, а саме пунктуальність, точність, готовність відповідати за наслідки своїх дій, чесність, справедливість, наполегливість. Відповідальна особистість є витриманою, комунікабельною, спокійною, лояльною до групових стандартів і добросовісна у виконанні своїх обов'язків.

Німецько-американський філософ Ганс Йонас обґрунтовує відповідальність як категорію, що спрямована у майбутнє та є найвищою моральною цінністю людини і тому має стати для неї як особистості основним важелем життєдіяльності [2, с. 141-145].

К.О. Абульханова-Славська визначає відповідальність як самостійне, добросовісне здійснення обов'язковості у межах і формах, які визначає сама особистість. На її думку, “критерієм повноти прийняття особистістю відповідальності є узгодження з бажанням і потребами особистості, а відтак і з ініціативою у здійсненні справи” [3, с. 113]. Психолог аналізує важливий чинник відповідальності – впевненість у своїх силах, турботу за справи, що виконуються. Звідси визначна роль відповідальності як стійкої якості особистості, котра дозволяє їй легко справитися з вимогами суспільства, узгоджувати останні із власними бажаннями, не потребує примусового контролю, перевірок. Отож відповідальність виникає там, де суспільство довіряє особистості, а там де немає такої довіри, відповідальним спрямуванням характеризуються лише окремі види діяльності [3].

Розвиток особистісної відповідальності як професійно важливої якості соціального працівника зумовлений особливими вимогами, що ставить до фахівця його специфічна професійна діяльність. У зв'язку із цим спостерігається зростання інтересу не лише до вивчення проблем розвитку і формування соціальної роботи, а й аналізу того, якими професійно важливими рисами повинна володіти особистість фахівця соціально-економічних професій. Тому що надання соціальної допомоги іншій людині вимагає від виконавця не лише володіння психологічними, правовими, соціологічними і педагогічними знаннями і техніками, а й особливого психологічного наповнення структури особистості, де провідне місце належить таким якостям, як гуманістична спрямованість, здатність до емпатії, само рефлексивність, загострене відчуття справедливості, власна гідність і повага до гідності іншої людини, терпимість, увічливість, порядність, готовність зрозуміти клієнта і прийти йому на допомогу, уважність, старанність, щирість, комунікабельність, соціальна адаптованість, але перш за все, особистісна відповідальність, що виявляється через адекватне, сумлінне ставлення до клієнта, до справи і до себе та передбачає готовність до певної психологічної самопожертви і безперервного індивідуального саморозвитку [див. 4; 5].

Підготовка майбутніх соціальних працівників на сучасному етапі набуває все більших масштабів, але не завжди супроводжується контролем розвитку професійно-особистісної відповідальності, глибоким і всебічним аналізом ціннісно-орієнтаційної, смислотворчої сфери їхньої особистості [6]. У соціогуманітарній науці малочисленними

є дослідження, присвячені технологіям формування і розвитку морально-етичних якостей особистості, недостатньо надійних методів діагностики такого психоутворення, як персональна відповідальність. Її формування вже у студентському віці, тобто при освоєнні юнню професійних норм, – надзвичайно важливе завдання. Адже даний період пов'язаний із вибором життєвої стратегії майбутнього спеціаліста, котрий бере зобов'язання перед самим собою, навколишніми, державою і суспільством за результати власної діяльності. Відтак саме у юнацькому віці відбуваються важливі зрушення у формуванні особистісної відповідальності студентів, але, звісно, за сприятливих соціокультурних умов їх навчання, праці й відпочинку.

Висновки

1. Відповідальність виявляється у характері, почуттях, свідомості, у участі особистості у різних видах діяльності, слугує засобом її самоконтролю і саморегуляції вчинків, демонструє її соціальну і суто моральну зрілість.

2. Особливості розвитку соціальної сфери суспільства, ускладнення суспільного життя громадян внаслідок соціальної, економічної і політичної кризи суспільства потребують прогресивних підходів у підготовці фахівців, у формуванні вітчизняної інтелігенції як еліти нації, яка б несла особистісну відповідальність за кожен крок, який здійснюється для уможутнення держави, про яку не одне століття мріють українці.

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 199 с.

2. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Ганс Йонас. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.

3. Муздыбаев К.К. Психология ответственности / К.К. Муздыбаев. – М.: Наука, 1983. – 240 с.

4. Гуменюк О.Є. Психологічний аналіз громадянської відповідальності особистості / Оксана Гуменюк // Психологія і суспільство. – 2007. – №4. – С. 81–92.

5. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: [монографія] / Мирослав Васильович Савчин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 280 с.

6. Теслюк І.В. Особистісна відповідальність соціального працівника: постановка наукової проблеми / Ірина Теслюк // Вітакультурний млин. – 2010. – Модуль 12. – С. 47–49.

АДАПТАЦІЯ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ДО ПЕНСІЙНОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

ТУРКІЧ Н.

Copyright © 2013

Актуальність дослідження. У останні тридцять років людство зіштовхнулося із проблемою значного зросту тривалості життя та постійним зростанням чисельності людей похилого віку. Частка людей похилого віку у розвинених країнах сьогодні складає біля чверті всього населення і неухильно збільшується. Зміна соціального статусу людини в старості первинно викликана повним припиненням або частковим обмеженням трудової діяльності, змінами ціннісних зорієнтувань, способу життя і спілкування, виникненням ускладнень в соціально-побутовій, психологічній адаптації до нових умов, що вимагає необхідність вироблення особливих підходів, форм і методів адаптації літніх людей до пенсійного способу життя. На жаль, літні люди в Україні нині стали найбільш соціально незахищеною категорією суспільства.

Дане дослідження проводилося для вивчення адаптивних можливостей особистості похилого віку з урахуванням соціально-психологічних, психофізіологічних характеристик, які відображають загальні особливості нервово-психічного та соціального розвитку до пенсійного способу життя. З погляду вчених, адаптація є безупинним процесом активного пристосування людини до мінливих умов соціального довкілля. Її ефективність адаптації багато в чому залежить від того, наскільки реально особистість сприймає себе та свої соціальні зв'язки, усвідомлює мотиви своєї поведінки. Перекручене або недостатнє уявлення про себе призводить до порушення соціальної адаптації, порушенням взаємин і погіршенням стану здоров'я.

Вчені вивчали залежність захворювань від різних стресогенних життєвих подій і дійшли висновку, що серйозним психічним і фізичним хворобам зазвичай передують суттєві зміни у житті людини, а вихід на пенсію прирівнюється до звільнення з роботи, зміни місця роботи, професійної орієнтації і характеризується досить високим ступенем стресогенності [1; 2; 3].

Об'єктом дослідження є процес адаптації літніх людей до змін соціального середовища шляхом переходу до пенсійного способу життя, а **предметом** – особливості соціальної адаптації осіб пенсійного віку.

Мета дослідження: вивчити особливості соціальної адаптації осіб пенсійного віку.

Гіпотеза дослідження. На якість соціальної адаптації особистості впливають соціально-професійна активність особистості, соціально-економічні умови її життєдіяльності. Покращити рівень соціальної адаптації літніх людей можна за допомогою здійснення попереджувальних та розвивальних впливів, в тому числі і своєчасної інформаційної та психологічної підготовки до цієї стресогенної події.